

«ЩОБ ХОЧ НЕ СИДЯЧОГО ТАТАРИ БРАЛИ...»

Ганна Швидько.

Михайло Комаров і Катеринославщина.

Дніпропетровськ: НГУ, 2011, 228 с.

Немає потреби читачам даного збірника представляти автора рецензованої нами монографії – Ганну Кирилівну Швидько – відомого історика, краєзнавця, фахівця з історії міст Лівобережжя, запорозького козацтва, історії держави і права України. Одним із вагомих (не в останню чергу з точки зору суспільної ваги) напрямків в колі наукових зацікавлень Ганни Кирилівни є краєзнавство, до якого не завжди «прихильно» ставиться академічна наука. Саме з краєзнавчої актуальності виводить Автор у передмові потребу у написанні роботи, присвяченої досить знаковій постаті на загальноукраїнському тлі і абсолютно виключній особистості на регіональному рівні – Михайлові Федоровичу Комарову (1844-1913) (с.4-5).

Наголосимо, що постать відомого громадівця, бібліографа і фольклориста досить знана. Більшість статей, монографій, присвячених характеристиці суспільного руху, культурницькій діяльності українства наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., про нього згадують [1; 5; 6]. У зв'язку з тим, що найбільшу частину свого життя він прожив у Одесі, то достатньо знайомим є для одеситів, в першу чергу завдяки статтям місцевого краєзнавця Г.Д. Зленка (на що вказує і Г.К. Швидько – с. 12-13), популяризаторській роботі Одеського історико-краєзнавчого музею [2; 3]. Але на «катеринославську орбіту» М.Ф. Комарова для широкого загалу ще треба виводити. Наприклад, серед переліку відомих історичних діячів Катеринославщини у популярному довідковому виданні «Хто є хто на Дніпропетровщині» вміщено статтю і про Комарова, однак, упорядники навіть фото його не розшукали і не помістили, на відміну від інших персоналій [4].

Проте, відразу зауважимо, що дана монографія, безперечно, вийшла за межі краєзнавчого дослідження, оскільки має всі атрибути ґрунтовної наукової роботи. Г.К. Швидько охарактеризувала наявну історіографію, присвячену відомому бібліографу (с. 6-14); надала стислі, але достатні відомості про використані нею джерела (с. 15-16). Атрибутами серйозної наукової праці є наявні в монографії розгорнута бібліографія (с. 209-215), перелік основних праць та перекладів М.Ф. Комарова (с. 216-218), іменний покажчик (с. 219-227). Це зайвий раз вказує на наукове сумління Автора.

Монографія логічно поділена на дві частини. Перша присвячена безпосередньо біографії М. Комарова і має 13 підрозділів, які висвітлюють ті чи інші періоди його життя, певні вагомні події. Друга має 8 складових частин, в яких зображено особистісні стосунки відомого бібліографа з видатними посталями Катеринославщини. Слушним видається підхід Г.К. Швидько до подачі джерел, які розмістилися не у загальних додатках у кінці тексту (як це найчастіше буває), а після кожного персонологічного сюжету наведені окремі

прикладі епістолярій (с. 143-152; 160; 173-179; 186-188; 192-194; 203-207). Серед катеринославських респондентів М.Ф. Комарова – Д.І. Яворницький, А.С. Синявський, Д.І. Дорошенко, В.П. Гегело, Т.М. Романченко, В.О. Корнієнко – люди різного рівня і значення, але об'єднані спільним корінням, спільними поглядами і небайдужі до оточуючого їх життя.

Притаманним краєзнавчим дослідженням є «виховний момент». Безсумнівно, він властивий і даній монографії. Але Г.К. Швидько впливає на читача не шляхом «глибокоморальних нотацій і настанов прийдешнім поколінням», а через зображення яскравих образів своїх героїв, їх життєвих принципів. І М. Комаров, і його оточення – не «бронзові» постаті, а живі люди з власними проблемами, життєвими радощами, а понад усім – усвідомленням потреби у своїй Справі. Читаючи якісь інші праці про «борців», «натхненників» і «сподвижників» часто неможливо розгледіти за нагромадженням слів справжньої суті діяча, обставин, у яких він працював, а тому і значущість його не усвідомлюється. Але такого не відбулося у даному випадку. Мабуть, в певній мірі це можна пояснити і особистим інтересом Автора до постаті М.Ф. Комарова, земляком якого є дослідниця.

Г.К. Швидько вдається зробити залучений до аналізу матеріал більш «живим» для сприйняття, не в останню чергу, дякуючи вдало підібраним витягам з листування, уривкам зі спогадів сучасників. Впадає в око близькість народного слова до душі Михайла Федоровича, адже у своїх листах, статтях він часто використовує народні приказки, маловживані слова, його мова виразна, хоча сам в одному з листів він скромно пише, що «ніколи не вважав себе добрим знавцем нашої мови і дотепним стилістом...» (с. 151).

Зазначимо, що скрізь у тексті Автор веде катеринославську лінію – наголошує на зв'язках з малою батьківщиною, підкреслює інтерес катеринославців до здобутків свого земляка, що виявлялося у публікації рецензій на його праці у місцевих виданнях, залученні його до певних проектів (як от включення Комарова до складу Перещепинської і Мануйлівської філій Катеринославської просвіти). Попри все це, постать М. Комарова не «впадає» із загальноукраїнського контексту, оскільки чудово проілюстровані його творчі контакти з галичанами; громадівцями і культурниками інших регіонів України.

На жаль, книга не надто добре виготовлена з технічної точки зору (безсумнівно, цей факт не можемо закидати автору). Іноді зустрічаються механічні друкарські огріхи (пропущені чи недодруковані літери в словах), дуже шкода, що багатий, ретельно підібраний ілюстративний матеріал «страждає» через неякісне зображення.

Заголовком до рецензії ми обрали приказку, яку сам М. Комаров у листі до редактора журналу «Зоря» В. Левицького-Лукича виділив як своє життєве завдання. Пишучи про заборону цензури на видання збірника «Запомога», якому Михайло Федорович віддав чимало сил, він все ж не впадає у відчай і наголошує, що «треба щось робити» (с. 69). В самих скрутних умовах ця людина не дозволяла собі «опускати руки», тож його «малі справи»

безсумнівно отримали продовження і заслуговують на добру пам'ять нащадків, які з інтересом мають прочитати рецензовану монографію.

Бібліографічні посилання:

1. Громади // Енциклопедія українознавства. Перевидання в Україні. Гол. ред. проф. В. Кубійович. – Т. 2. – К: Глобус, 1994. – С. 443-444.
2. Зленко Г. Михайло Комаров та його бібліотека / Г. Зленко // Бібліографічний вісник. – 1994. – № 3. – С. 29-33.
3. Зленко Г. Українська драматургія і театр у творчому житті М.Ф. Комарова / Г. Зленко // Літературно-мистецька Одеса другої половини XIX ст.: Тези і повідомлення 2-ї регіональної наук.-практ. конференції, присвяч. 200-річчю Одеси. – Одеса, 1992. – С. 22-27.
4. Комаров М.Ф. // Хто є хто на Дніпропетровщині. Наші земляки. Довідково-біографічне видання. Вип. 1. / Автор-упорядник Болгов В.В. – К.: Українська академія геральдики, товарного знаку та логотипу, 2005. – С. 30-31.
5. Комаров М.Ф. // Українська педагогіка в персоналіях – XIX ст. / За ред. О.В. Сухомлинської / Навч. посібник для студентів вищих навч. закладів, у двох книгах. – К.: Либідь, 2005. – Кн.1. – С. 469-475.
6. Світленко С.І. Особливості світоглядних цінностей української інтелігенції XIX – початку XX ст. // Світленко С.І. Світ модерної України кінця XVIII – початку XX століття. Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: Герда, 2007. – С. 88-109.

Надійшла до редколегії 18.04.2012 р.